

Explaining the Trajectory of Economic Corruption in Iran within the Sanctions Context and the Construction of Economic Insecurity through Grounded Theory

Masoud Shojaei¹✉^{id}, and Mohammad Mostafaei²^{id}

1. PhD Student, Department of Strategic Studies, Ministry of Science, Research and Technology, Tehran, Iran (Corresponding Author). Email: mdshojaei@aut.ac.ir
2. Associate Professor, Department of Strategic Studies, Ministry of Science, Research and Technology, Tehran, Iran. Email: mohammadmostafaei58@yahoo.com

Article Info

Article type:
Research

Article history:

Received: 05 May 2026
Received in revised form: 03 July 2026
Accepted: 06 August 2026
Available online: 23 September 2026

Keywords:

Corruption Transformation,
Economic Insecurity,
Sanctions Context,
Social Construction,
Grounded Theory.

ABSTRACT

This study aims to investigate the shifting patterns of economic corruption in Iran following the intensification of international sanctions and its subsequent impacts on economic security, employing a qualitative approach and the Grounded Theory method. Data were collected through semi-structured interviews with 30 experts in the field of economic corruption and analyzed using MAXQDA software across three stages: open, axial, and selective coding. Findings indicate that the intensification of sanctions, by creating revenue shocks, diminishing foreign exchange resources, expanding rent-seeking markets, and increasing economic uncertainty, has served as the primary causal condition for the shift in corruption patterns from 'active' to 'passive'.

The core phenomenon was identified as the 'shift in corruption patterns from active to passive and the emergence of a new destructive equilibrium'; implying that the decline in active corruption (such as bribery and embezzlement) has been offset by an increase in passive corruption (including organized omission, deliberate underperformance, and avoidance of decision-making). In confronting this phenomenon, actors have adopted dual strategies: 'resorting to active corruption to overcome restrictions' and 'passive action to minimize risk.' The results suggest that this shift in corruption patterns threatens the country's economic security through five primary mechanisms: market disruption, reduced investment, capital flight, closure of production facilities, and the erosion of public trust.

The study's core theory posits that the intensification of sanctions, by creating economic constraints and exerting pressure on state institutions, has led to a transition from active to passive corruption, a shift that threatens the country's economic security in multiple dimensions through the aforementioned five mechanisms. Countering this phenomenon requires strong political will, the reform of ambiguous laws, the strengthening of oversight institutions, and the enhancement of transparency and public awareness.

Cite this article: Shojaei, Masoud; Mostafaei, Mohammad (2026). Explaining the Trajectory of Economic Corruption in Iran within the Sanctions Context and the Construction of Economic Insecurity through Grounded Theory, *Interdisciplinary Studies in Economics*, 2(3), 127 - 149. <https://doi.org/10.22091/ise.2026.15859.1172>

© Author(s) retain the copyright and full publishing rights.

DOI: <https://doi.org/10.22091/ise.2026.15859.1172>

Publisher: University of Qom.

تبیین تحول فساد اقتصادی در بستر تحریم و بر ساخت ناامنی اقتصادی در ایران با استفاده از روش داده‌بنیاد

مسعود شجاعی^۱✉، و محمد مصطفائی^۲id

۱. دانشجوی دکتری، گروه مطالعات راهبردی، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، تهران، ایران (نویسنده مسئول). رایانامه: mdshojaei@aut.ac.ir

۲. دانشیار، گروه مطالعات راهبردی، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، تهران، ایران. رایانامه: mohammadmostafae58@yahoo.com

چکیده

اطلاعات مقاله

پژوهش حاضر با هدف واکاوی تغییرات الگوی فساد اقتصادی در ایران در دوران پس از تشدید تحریم‌های بین‌المللی و پیامدهای آن بر امنیت اقتصادی، با بهره‌گیری از رویکرد کیفی و روش نظریه داده‌بنیاد انجام شده است. داده‌ها از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با ۳۰ تن از خبرگان حوزه فساد اقتصادی گردآوری و با استفاده از نرم‌افزار MAXQDA در سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی تحلیل شد. یافته‌ها نشان می‌دهد که تشدید تحریم‌ها از طریق ایجاد شوک درآمدی، کاهش منابع ارزی، گسترش بازارهای رانتی و افزایش نااطمینانی - به‌عنوان مهم‌ترین شرایط علی - زمینه‌ساز تغییر الگوی فساد از فعال به منفعل شده است.

پدیده محوری تغییر الگوی فساد از فعال به منفعل و ایجاد تعادل مخرب جدید شناسایی شد؛ بدین معنا که کاهش فساد فعال (نظیر رشوه و اختلاس) با افزایش فساد منفعل (شامل ترک فعل سازمان‌یافته، کم‌کاری عمدی و اجتناب از تصمیم‌گیری) جبران شده است. کنشگران در مواجهه با این پدیده، راهبردهای دوگانه «توسل به فساد فعال برای عبور از محدودیت‌ها» و «کنش منفعل برای کمینه‌سازی ریسک» را در پیش گرفته‌اند. نتایج حاکی از آن است که تغییر الگوی فساد، از طریق پنج سازوکار اصلی شامل اختلال در بازار، کاهش سرمایه‌گذاری، فرار سرمایه، تعطیلی تولید و تضعیف اعتماد عمومی، امنیت اقتصادی کشور را تهدید می‌کند.

نظریه هسته‌ای پژوهش بیانگر آن است که تشدید تحریم‌ها با ایجاد محدودیت‌های اقتصادی و فشار بر نهادهای دولتی، منجر به تغییر الگوی فساد از فعال به منفعل شده و این تغییر از طریق سازوکارهای پنج‌گانه، امنیت اقتصادی کشور را به‌طور چندبعدی به مخاطره افکنده است. مقابله با این پدیده نیازمند اراده سیاسی قوی، اصلاح قوانین مبهم، تقویت نهادهای نظارتی، و افزایش شفافیت و آگاهی عمومی است.

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی.

تاریخچه مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۵/۰۲/۱۵

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۵/۰۴/۱۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۵/۱۵

تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۰۷/۰۱

کلیدواژه‌ها:

تحول فساد، ناامنی اقتصادی، بستر تحریم، بر ساخت اجتماعی، روش داده‌بنیاد.

استناد: شجاعی، مسعود؛ مصطفائی، محمد (۱۴۰۵). تبیین تحول فساد اقتصادی در بستر تحریم و بر ساخت ناامنی اقتصادی در ایران با استفاده از روش داده‌بنیاد.

<https://doi.org/10.22091/ise.2026.15859.1172>. مطالعات بین‌رشته‌ای اقتصاد، ۲ (۳)، ۱۴۹-۱۲۷.

© نویسنده‌گان.

ناشر: دانشگاه قم.

مقدمه

فساد اقتصادی به مثابه یکی از مهم‌ترین موانع توسعه پایدار، نه تنها کارایی نظام‌های اقتصادی را با چالش مواجه می‌سازد، بلکه مشروعیت حکومت‌ها و انسجام اجتماعی را نیز تهدید می‌کند (لمبزدورف^۱، ۲۰۲۲: ۱۵). در کشورهای در حال توسعه، این پدیده با تشدید نابرابری‌های اقتصادی، کاهش سرمایه‌گذاری خارجی و تضعیف نهادهای عمومی، دستیابی به اهداف توسعه را با تأخیر مواجه می‌سازد (بانک جهانی^۲، ۲۰۲۳: ۵۶). در این میان، یکی از چالش‌های جدی کشورهای هدف تحریم، تأثیر متقابل تحریم‌های اقتصادی و فساد است؛ به گونه‌ای که تحریم‌ها نه تنها ساختار اقتصادی را دچار اختلال می‌کنند، بلکه زمینه‌های پیدایش و تکامل اشکال جدید فساد را نیز فراهم می‌آورند (درهر^۳ و همکاران، ۲۰۲۰: ۳۶۱).

در ایران، فساد اقتصادی همواره یکی از موانع اساسی رشد و توسعه بوده است. بر اساس گزارش شاخص ادراک فساد (CPI) سازمان شفافیت بین‌الملل در سال ۲۰۲۴، ایران با امتیاز ۲۳ از ۱۰۰، در رتبه ۱۴۹ از میان ۱۸۰ کشور قرار دارد که نشان‌دهنده وضعیت نامطلوب آن در مقایسه با بسیاری از کشورهای منطقه است (سازمان شفافیت بین‌الملل^۴، ۲۰۲۴: ۷). این وضعیت در سال‌های اخیر و هم‌زمان با تشدید تحریم‌های بین‌المللی، نه تنها بهبود نیافته، بلکه شواهد بیانگر دگردیسی در الگوی فساد از شکل فعال به منفعل است؛ بدین معنا که الگوهای فساد دستخوش تغییرات بنیادین شده‌اند.

تحریم‌های اقتصادی با ایجاد محدودیت‌های تجاری، کاهش دسترسی به بازارهای بین‌المللی، افزایش هزینه‌های مبادله و کاهش درآمدهای ارزی، فشارهای مضاعفی بر نهادهای دولتی و فعالان اقتصادی وارد کرده‌اند (نئون کیرش و نومی‌یر^۵، ۲۰۱۵: ۱۱۸). در چنین شرایطی، برخی از مدیران و کارگزاران دولتی به جای تلاش برای توسعه و پیشبرد برنامه‌های اقتصادی، به تدریج به سمت حداقل سازی اقدامات، اجتناب از تصمیم‌گیری‌های پرریسک و «ترک فعل سازمان‌یافته» روی آورده‌اند. این رفتار منفعلانه، اگرچه در ظاهر فساد آشکار و محسوس محسوب نمی‌شود، اما در بلندمدت پیامدهای ویرانگری همچون اختلال در بازار، تخصیص ناکارآمد منابع، کاهش سرمایه‌گذاری، فرار سرمایه و در نهایت، تضعیف بنیان‌های امنیت اقتصادی کشور را در پی دارد (مونگیو-پیپیدی^۶، ۲۰۲۰: ۷۸). با وجود اهمیت این موضوع، پژوهش‌های پیشین عمدتاً به بررسی رابطه کمی میان تحریم و فساد (افزایش یا کاهش میزان آن) پرداخته‌اند و کمتر به تحلیل کیفی «چگونگی» و «چرایی» تغییر الگوهای فساد در پاسخ به شوک‌های بیرونی نظیر تحریم توجه داشته‌اند (اندرسون و هیوود^۷، ۲۰۲۱: ۴۵). از سوی دیگر، مفاهیمی مانند «فساد منفعل» یا «ترک فعل سازمان‌یافته» در ادبیات داخلی کمتر به صورت نظام‌مند مطالعه شده و تعریف عملیاتی روشنی برای آن‌ها ارائه نشده است (محمدی و همکاران، ۱۴۰۳: ۱۴۳-۱۴۱). همچنین، پیامدهای امنیتی-اقتصادی تغییر الگوی فساد در شرایط تحریم، به‌ویژه در ایران، کمتر در چارچوب یک مطالعه کیفی عمیق واکاوی شده است.

1. Lambsdorff
2. World Bank
3. Dreher
4. Transparency International
5. Neuenkirch & Neumeier
6. Mungiu-Pippidi
7. Andersson & Heywood

بر این اساس، پژوهش حاضر با بهره‌گیری از رویکرد کیفی و روش نظریه داده‌بنیاد^۱ (نسخه ساختاریافته اشتراوس و کوربین)، در صدد پاسخ به این پرسش اساسی است که: تشدید تحریم‌های اقتصادی در ایران چگونه و از طریق چه سازوکارهایی باعث تغییر الگوی فساد از فعال به منفعل شده و این تغییر چه پیامدهایی بر امنیت اقتصادی کشور داشته است؟

اهمیت این پژوهش از چند جنبه قابل تبیین است: نخست، از منظر نظری، این پژوهش با ارائه تعریف عملیاتی از «فساد فعال» و «فساد منفعل» و تبیین سازوکارهای دگردیسی الگوی فساد در شرایط تحریم، به غنای ادبیات نظری حوزه فساد و امنیت اقتصادی کمک می‌کند (روز-آکرمن و پالیفکا^۲، ۲۰۱۶: ۲۰۳). دوم، از منظر روش شناختی، استفاده از روش نظریه داده‌بنیاد با رویکردی کیفی و اکتشافی، امکان کشف لایه‌های پنهان و پیچیده فساد را فراهم می‌آورد که در مطالعات کمی کمتر مورد توجه بوده است (کرسول^۳، ۲۰۱۴: ۸۷). سوم، از منظر کاربردی، شناسایی راهبردهای کنشگران اقتصادی و اداری در مواجهه با تحریم، می‌تواند به سیاست‌گذاران در طراحی راهکارهای مؤثرتر برای مقابله با فساد ساختاری در شرایط تحریم یاری رساند. چهارم، با توجه به تجربه مشابه کشورهای هدف تحریم مانند روسیه، چین و ونزوئلا، یافته‌های این پژوهش می‌تواند به عنوان الگویی برای تحلیل تطبیقی تغییرات الگوی فساد در این کشورها نیز مورد استفاده قرار گیرد (بادر و داکسر^۴، ۲۰۲۲: ۱۰۵۶۸۹).

ادبیات موضوع

فساد اقتصادی به عنوان یکی از چالش‌های بنیادین نظام‌های حکمرانی، تعاریف متعددی دارد که هرکدام بر جنبه‌ای خاص از این پدیده تأکید دارند. سازمان شفافیت بین‌الملل، فساد را «سوءاستفاده از قدرت یا اختیار سپرده شده به یک فرد برای منفعت شخصی» تعریف می‌کند (سازمان شفافیت بین‌الملل، ۲۰۲۳: ۵). این تعریف اگرچه فراگیر است، اما به دلیل گستردگی دامنه مصادیق، برای مطالعات عمیق‌تر نیازمند بسط و تفصیل بیشتری است. در سطح بین‌المللی، کنوانسیون مبارزه با فساد سازمان ملل متحد^۵ که ۱۸۷ کشور عضو آن‌اند، به دلیل پیچیدگی و چندوجهی بودن پدیده فساد، از ارائه تعریفی واحد و جامع ناتوان مانده و هر کشور بر اساس نظام حقوقی و فرهنگی خود، تعریف خاصی از فساد ارائه کرده است (دفتر مقابله با مواد مخدر و جرم سازمان ملل^۶، ۲۰۰۳: ۸۱-۸۰).

در ایران، «قانون ارتقاء سلامت نظام اداری و مقابله با فساد» (مصوب ۱۳۹۹) در ماده ۱، فساد را در سه بند تعریف کرده است که با تلخیص می‌توان آن را چنین بیان کرد: «هرگونه تلاش فرد دارای اختیار در اموال، امور یا افعال، به گونه‌ای که از آن اختیار در تصمیم‌گیری، به صورت قانونی یا غیرقانونی، مزیت یا منفعتی برای خود کسب کند» (قانون ارتقاء سلامت نظام اداری و مقابله با فساد، ۱۳۹۹، ماده ۱). این تعریف هرچند از جامعیت نسبی برخوردار است، اما همچنان برای شفاف‌سازی و به‌روزرسانی در ارتباط با اشکال نوین فساد، همچون «فساد منفعل»، نیاز به تبیین بیشتری دارد (ابراهیمی و صفایی^۷، ۱۳۹۴: ۳۱-۷).

بر اساس رویکرد نهادگرایانه، فساد اقتصادی را می‌توان در دو سطح کلان و خرد تحلیل کرد (نورث^۸، ۱۹۹۰: ۴).

1. Grounded Theory
2. Rose-Ackerman & Palifka
3. Creswell
4. Bader & Daxecker
5. UNCAC
6. UNODC
7. Ebrahimi & Saffaee
8. North

در سطح کلان، فساد به عنوان پدیده‌ای ساختاری و نهادی تلقی می‌شود که ریشه در «قواعد بازی»، نهادهای سیاسی-اقتصادی و ساختارهای حاکمیتی دارد. در سطح خرد نیز فساد به عنوان رفتاری فردی و فرصت طلبانه از سوی کارگزاران اقتصادی و اداری در نظر گرفته می‌شود که در پی بیشینه سازی منافع شخصی خود هستند (رز-آکرمن و پالیفکا، ۲۰۱۶؛ ۴۵).

ماهیت دوگانه‌ی فساد (فردی-ساختاری)، ایجاب می‌کند که هرگونه مطالعه‌ی جدی در این حوزه، هم به ویژگی‌های کنشگران (انگیزه‌ها، باورها، ارزش‌ها) و هم به بسترهای نهادی و ساختاری (قوانین، رویه‌ها، نظام‌های نظارتی) توجه کافی داشته باشد (مونگیو-پپیدی، ۲۰۲۰؛ ۲۳).

در ادبیات موجود، هشت شکل اصلی از فساد شناسایی شده است که عبارت‌اند از: (۱) رشوه‌خواری، (۲) سوءاستفاده از اختیارات اداری، (۳) تطمیع، (۴) کلاهبرداری، (۵) فرار مالیاتی، (۶) لابی‌گری در ازای پاداش، (۷) زیرمیزی و (۸) خویشاوندسالاری و رابطه‌گرایی (المبزدورف، ۲۰۰۷؛ ۳۵؛ رز-آکرمن و پالیفکا، ۲۰۱۶؛ ۷۸). این اشکال عمدتاً ناظر بر فساد از نوع «فعال» است؛ یعنی جایی که فرد دارای اختیار، با اقدامی مثبت (مانند دریافت رشوه، اختلاس، کلاهبرداری) به دنبال کسب منفعت شخصی برمی‌آید. با این حال، در سال‌های اخیر و به‌ویژه در کشورهای هدف تحریم، شکل دیگری از فساد مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است که با عنوان «فساد منفعل» یا «ترک فعل سازمان‌یافته» شناخته می‌شود. این شکل از فساد، برخلاف انواع سنتی، مبتنی بر «عدم اقدام» یا «کم‌کاری عمدی» است؛ به‌گونه‌ای که کارگزار دولتی با اجتناب از تصمیم‌گیری، تعلل در انجام وظایف یا ارائه حداقلی خدمات، عملاً به‌نوعی بهره‌برداری پنهان از موقعیت خود می‌پردازد (درهر و همکاران، ۲۰۲۰؛ ۳۶۵؛ محمدی و همکاران، ۱۴۰۳؛ ۱۴۰-۱۳۸).

بر اساس واکاوی ادبیات نظری و تناظر آن با داده‌های میدانی این پژوهش، تعاریف عملیاتی زیر برای دو مفهوم کلیدی تحقیق ارائه می‌شود:

فساد فعال: نوعی رفتار فرصت طلبانه از سوی کارگزار دولتی یا خصوصی است که در آن فرد با اقدامی مثبت و آگاهانه (مانند دریافت رشوه، اختلاس، کلاهبرداری، تطمیع، تبانی در مناقصات، سوءاستفاده از موقعیت شغلی برای کسب رانت) به دنبال کسب منافع شخصی یا گروهی خارج از چارچوب قوانین و مقررات است (شلیفر و ویشنی^۱، ۱۹۹۳؛ ۶۰۵).

فساد منفعل: نوعی رفتار فرصت طلبانه از سوی کارگزار دولتی یا خصوصی است که در آن فرد با «عدم اقدام»، «ترک فعل»، «کم‌کاری عمدی»، «تعلل سازمان‌یافته»، «اجتناب از تصمیم‌گیری» یا «ارائه حداقلی خدمات» (به‌ویژه در حوزه‌های کلیدی مانند صدور مجوزها، اجرای پروژه‌ها، تنظیم‌گری بازار و تخصیص منابع)، به‌گونه‌ای عمل می‌کند که عملاً موجب اختلال در فرآیندهای توسعه‌ای، کاهش بهره‌وری و تضعیف کارایی نظام اقتصادی می‌شود؛ هرچند که ممکن است این رفتار در ظاهر مصداق فساد محسوب نشود (درهر و همکاران، ۲۰۲۰؛ ۳۶۷؛ کافمن و ویستنه^۲، ۲۰۱۱؛ ۲۰۵).

تمایز اساسی این دو شکل از فساد در نوع کنش (اقدام در برابر عدم اقدام) و قابلیت شناسایی (فساد فعال نسبتاً قابل کشف؛ فساد منفعل به‌سختی قابل شناسایی و اثبات) است (محمدی و همکاران، ۱۴۰۳؛ ۱۳۷-۱۵۲).

رویکرد نئوکلاسیک: از منظر اقتصاد نئوکلاسیک، فساد به عنوان یک رفتار عقلانی و محاسبه‌گرانه از سوی عاملان اقتصادی در نظر گرفته می‌شود که در پی بیشینه‌سازی مطلوبیت خود هستند (شلیفر و ویشنی، ۱۹۹۳؛ ۶۰۲). بر این اساس، یک کارگزار دولتی

میان منافع حاصل از فساد (رشوه، رانت) و هزینه‌های آن (جریمه، حبس، ازدست‌دادن موقعیت) مقایسه‌ای انجام می‌دهد و در صورتی که منافع مورد انتظار از هزینه‌های احتمالی بیشتر باشد، دست به اقدام فسادآمیز می‌زند (بکر^۱، ۱۹۶۸: ۱۷۰).

در همین چارچوب، مفهوم «سطح بهینه‌ی فساد» مطرح شده است؛ نقطه‌ای که در آن، هزینه‌های ناشی از فساد (مانند کاهش کارایی و تخصیص ناکارآمد منابع) با هزینه‌های مقابله با آن (مانند هزینه‌های نظارتی، قضایی و اجرایی) در تعادل قرار می‌گیرند (لمبزورف، ۲۰۰۷: ۵۶). این دیدگاه، هرچند از منظر محاسباتی قابل دفاع است، اما نقدهای جدی به آن وارد است؛ از جمله اینکه رفتار عاملان اقتصادی را کاملاً عقلانی و مبتنی بر اطلاعات کامل فرض می‌کند، در حالی که در عمل، بسیاری از تصمیم‌گیری‌های فسادآمیز تحت تأثیر عواملی مانند فشارهای روانی، جو سازمانی، فرهنگ اداری و نااطمینانی‌های محیطی صورت می‌گیرد که با محاسبات عقلانی صرف، قابل تبیین نیستند (رز-آکرمن و پالیفکا، ۲۰۱۶: ۱۱۲).

رویکرد نهادگرایانه: در میان رویکردهای مختلف برای بررسی فساد، رویکرد نهادگرایانه از جذابیت و کارایی ویژه‌ای برخوردار است؛ چراکه امکان درک دقیق‌تر دلایل بروز و تداوم فساد و اتخاذ تصمیمات سنجیده‌تر برای مقابله با آن را فراهم می‌آورد (نورث، ۱۹۹۰: ۳؛ مونگیو-پپیدی، ۲۰۲۰: ۴۵). در چارچوب این رویکرد، فساد به‌عنوان شکلی از رفتار اقتصادی تلقی می‌شود که معطوف به کسب مطلوبیت است و در بستر قواعد رسمی و غیررسمی (نهادهای) شکل می‌گیرد.

نهادهای به‌عنوان «قواعد بازی در یک جامعه» (نورث، ۱۹۹۰: ۳)، چهارچوبی را تعیین می‌کنند که در آن، تعاملات اقتصادی و سیاسی روی می‌دهد. زمانی که نهادها کارآمد، شفاف و پاسخ‌گو باشند، هزینه‌های فرصت‌طلبی و فساد افزایش یافته و در نتیجه، میزان فساد کاهش می‌یابد. در مقابل، در شرایطی که نهادها دچار ضعف، ابهام و ناکارآمدی هستند، زمینه برای بروز انواع رفتارهای فرصت‌طلبانه و فسادآمیز فراهم می‌شود (آجم‌اوغلو و رایینسون^۲، ۲۰۱۲: ۷۸).

یکی از مفاهیم کلیدی در رویکرد نهادگرایانه، «هزینه‌های مبادله» است. در شرایطی که نظام اداری پیچیده، زمان‌بر و پرهزینه باشد، فعالان اقتصادی ممکن است برای کاهش این هزینه‌ها به رفتارهای فسادآمیز روی آورند. به عبارت دیگر، فساد می‌تواند به‌عنوان راهکاری برای گریز از دیوان‌سالاری ناکارآمد تلقی شود (رز-آکرمن و پالیفکا، ۲۰۱۶: ۱۵۶). این پدیده به‌ویژه در کشورهای دارای «خلأ نهادی» شایع است؛ جایی که نه قوانین کارآمدی برای تنظیم روابط وجود دارد و نه نهادهای نظارتی توانایی اجرای مؤثر قوانین را دارند (پولتروویچ^۳، ۲۰۰۶: ۱۰).

مفهوم تله نهادی و فساد سیستماتیک: پولتروویچ (۲۰۰۶: ۸) با طرح مفهوم «تله نهادی» نشان می‌دهد که چگونه قواعد ناکارآمد می‌توانند به‌مرور زمان نهادینه شده و به‌صورت ساختاری درآیند. در یک تله نهادی، عاملان اقتصادی از قواعدی تبعیت می‌کنند که ممکن است کارآمد یا ناکارآمد باشند، اما به‌دلیل هزینه‌های بالای تغییر (هماهنگی، انطباق‌پذیری و یادگیری)، تمایلی به خروج از این قواعد ندارند.

زمانی که فساد به‌صورت سیستماتیک در ساختار یک سازمان یا نظام اقتصادی نهادینه شود، نوعی «گزینه‌ش معکوس» در بازار رخ می‌دهد؛ به این معنا که فعالان اقتصادی قانون‌مدار و پاک‌دست، به تدریج از بازار حذف می‌شوند و تنها کسانی باقی می‌مانند که با قواعد فسادآمیز سازگار شده‌اند (رز-آکرمن و پالیفکا، ۲۰۱۶: ۱۹۸). این فرآیند، نه تنها کارایی نظام اقتصادی را کاهش می‌دهد، بلکه مشروعیت نهادهای عمومی و اعتماد اجتماعی را نیز تخریب می‌کند.

1. Becker

2. Acemoglu & Robinson

3. Polterovich

در شرایط تحریم، احتمال وقوع و تثبیت تله‌های نهادی فسادآمیز به دلیل افزایش نااطمینانی، کاهش نظارت‌پذیری و گسترش بازارهای غیررسمی، به شدت افزایش می‌یابد (درهر و همکاران، ۲۰۲۰: ۳۶۷؛ عرب‌مازار و فلاحی، ۱۴۰۱: ۱۹۰).

نظریه ویژه‌خواری انحصاری (رانت‌جویی): نظریه ویژه‌خواری انحصاری یا رانت‌جویی که ریشه در آثار آنه‌کر^۱ (۱۹۷۴، ۲۹۲) و تالک^۲ (۱۹۶۷، ۲۲۵) دارد، یکی از چارچوب‌های نظری مهم برای تبیین فساد اقتصادی محسوب می‌شود. بر اساس این نظریه، زمانی که دسترسی به منابع کمیاب و باارزش (مانند ارز، مجوزهای واردات، قراردادهای دولتی، امتیازات انحصاری) در انحصار مقامات دولتی قرار می‌گیرد، زمینه برای کسب رانت (ویژه‌خواری) از طریق رفتارهای فسادآمیز فراهم می‌شود (شلیفر و ویشنی، ۱۹۹۳: ۶۰۵).

در این چارچوب، مقام فاسد با استفاده از اختیارات خود، منابع عمومی را همچون اموال شخصی تلقی کرده و با اعمال نفوذ در فرایند تخصیص منابع، به کسب درآمد می‌پردازد. هرچه انحصار بیشتری در دسترسی به منابع وجود داشته باشد و شفافیت کمتری در فرایند تخصیص حاکم باشد، میزان رانت‌جویی و فساد نیز افزایش می‌یابد (مورو^۳، ۱۹۹۵، ۶۹۰).

در شرایط تحریم، با کاهش دسترسی به منابع ارزی و افزایش قیمت‌های نسبی، ارزش ویژه‌خواری ناشی از دسترسی به این منابع به شدت افزایش می‌یابد و در نتیجه، انگیزه‌های فسادآمیز تشدید می‌شود (عبداله‌خانی، ۱۴۰۲: ۵۲؛ مداح، ۱۴۰۴: ۲۰۵).

بسترهای بروز فساد: بر اساس مرور نظام‌مند ادبیات، بسترهای بروز فساد در یک جامعه را می‌توان به دو دسته کلی فردی و ساختاری تقسیم کرد (مونگیو-پیبیدی، ۲۰۲۰، ۶۷، رز-آکرمن و پالیفکا، ۲۰۱۶: ۲۰۳).

بسترهای فردی به ویژگی‌ها، نگرش‌ها و رفتارهای کارگزاران دولتی و خصوصی بازمی‌گردد که می‌تواند زمینه‌ساز بروز فساد شود. این بسترها عبارتند از:

۱. یکپارچگی، صداقت و عدم نفاق^۴: میزان پایبندی فرد به اصول اخلاقی و حرفه‌ای در حوزه‌های فردی، اجتماعی و حاکمیتی (رز-آکرمن و پالیفکا، ۲۰۱۶، ۲۰۳).

۲. پاسخ‌گویی^۵: توانایی و تمایل فرد به پاسخ‌گویی در قبال اقدامات و تصمیمات خود (مانند استیضاح وزرا در مجلس) (مونگیو-پیبیدی، ۲۰۲۰: ۸۹).

۳. مسئولیت‌پذیری^۶: عهده‌داری تبعات و پیامدهای یک تصمیم یا اقدام توسط فرد (نورث، ۱۹۹۰: ۵۶).
بسترهای ساختاری به ویژگی‌های نظام سیاسی، حقوقی و اقتصادی بازمی‌گردد که می‌تواند بروز فساد را تسهیل یا تشدید کند. مهم‌ترین این بسترها عبارتند از:

۱. ضعف در قانون‌گذاری: قوانین مبهم، ناقص، پرمنفذ و ناهماهنگ با یکدیگر که امکان تفسیرهای سلیقه‌ای و سوءاستفاده را فراهم می‌کنند (اسماعیلی و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۳۵).

۲. نابرابری و فقر: شکاف عمیق طبقاتی و فقر گسترده که انگیزه‌های فساد را در میان کارگزاران دولتی افزایش می‌دهد (بانک جهانی، ۲۰۲۳: ۷۸).

۳. نهادهای دولتی ناکارآمد: بوروکراسی پیچیده، زمان‌بر و فاقد شفافیت که هزینه‌های مبادله را افزایش می‌دهد (رز-آکرمن و پالیفکا، ۲۰۱۶: ۱۵۶).
۴. رابطه‌گرایی و خویشاوندسالاری: توزیع مناصب و امتیازات بر اساس روابط شخصی، خانوادگی و قبیله‌ای به‌جای شایستگی‌های حرفه‌ای (لمبزدورف، ۲۰۰۷: ۸۹).
۵. بی‌ثباتی اقتصادی: تورم بالا، نوسانات ارزی، رکود و نااطمینانی که فضای مناسبی برای رفتارهای فرصت‌طلبانه فراهم می‌کند (درهر و همکاران، ۲۰۲۰: ۳۶۸).
۶. فقدان شفافیت در روابط مالی: عدم دسترسی عموم به اطلاعات مالی دولت، نبود سامانه‌های یکپارچه مالی و عدم افشای صورت‌های مالی دستگاه‌ها (شفافیت بین‌الملل، ۲۰۲۳: ۱۵).
۷. تضعیف نهادهای نظارتی: ضعف قدرت، استقلال و بودجه نهادهای نظارتی مانند دیوان محاسبات، سازمان بازرسی و دادگستری در پیگرد مؤثر فساد (علیزاده و همکاران، ۱۴۰۳: ۱۵۰).
۸. فقدان اراده سیاسی: عدم عزم جدی و ریشه‌ای در بالاترین سطوح حاکمیت برای مبارزه با فساد (مونگیو-پیبیدی، ۲۰۲۰: ۱۲۰).

فساد و تحریم: مطالعات بین‌المللی نشان می‌دهد که تحریم‌های اقتصادی از سه مسیر اصلی بر فساد تأثیر می‌گذارند (درهر و همکاران، ۲۰۲۰: ۳۶۱؛ نوئن‌کیرش و نومی‌یر، ۲۰۱۵: ۱۱۸؛ بادر و داکسر، ۲۰۲۲: ۱۰۵۶۸۹).

اول: کاهش درآمدهای دولتی و افزایش انگیزه‌های فساد

تحریم‌ها با کاهش صادرات (به‌ویژه نفت، گاز و سایر منابع طبیعی)، درآمدهای ارزی دولت را کاهش می‌دهند. در چنین شرایطی، دولت برای تأمین هزینه‌های جاری خود ناچار به استقراض، چاپ پول یا افزایش مالیات‌ها می‌شود. این فشارهای مالی، انگیزه مقامات دولتی را برای کسب درآمد از طریق کانال‌های غیررسمی و فسادآمیز افزایش می‌دهد (مداح، ۱۴۰۴: ۲۰۸؛ عبدالله‌خانی، ۱۴۰۲: ۵۲).

دوم: تضعیف نهادهای نظارتی و کاهش شفافیت

تحریم‌ها معمولاً با کاهش دسترسی به فناوری‌های نوین، محدودیت در تبادلات مالی بین‌المللی و افزایش فعالیت‌های غیررسمی همراه هستند. این شرایط، توانایی نهادهای نظارتی را برای ردیابی و کشف فساد کاهش می‌دهد و فضای مناسبی برای پنهان‌کاری و پول‌شویی فراهم می‌آورد (کافمن و ویستنه، ۲۰۱۱: ۲۰۵؛ عرب‌مازار و فلاحتی، ۱۴۰۱: ۱۹۵).

سوم: ایجاد بازارهای سیاه و رانتی

محدودیت‌های تجاری ناشی از تحریم، باعث ایجاد بازارهای سیاه و رانت‌های کلان در حوزه‌هایی مانند واردات کالاهای اساسی، دارو، تجهیزات پزشکی، قطعات یدکی و فناوری‌های پیشرفته می‌شود. این بازارهای غیررسمی، بستر مناسبی برای انواع رفتارهای فسادآمیز از جمله رشوه‌خواری، اختلاس، قاچاق و تبانی در مناقصات فراهم می‌کنند (محمدی و نوروزی، ۱۴۰۰: ۹۰؛ اسدی و همکاران، ۱۴۰۱: ۵۵).

دگردیسی الگوی فساد در شرایط تحریم از فعال به منفعل:

یکی از مهم‌ترین یافته‌های پژوهش‌های اخیر در حوزه‌ی فساد و تحریم، تغییر الگوی فساد از شکل «فعال» به «منفعل» در کشورهای هدف تحریم است (درهر و همکاران، ۲۰۲۰: ۳۶۷؛ محمدی و همکاران، ۱۴۰۳: ۱۳۸-۱۴۰؛ عرب‌مازار و فلاحتی،

۱۴۰۱: ۲۰۵). بر اساس این مطالعات، تحریم‌های اقتصادی با ایجاد سه تغییر عمده در فضای اداری و اقتصادی، زمینه‌ساز این دگردیسی می‌شوند:

۱. افزایش ریسک‌پذیری در فساد فعال: با تشدید نظارت‌های داخلی (تحت فشارهای بین‌المللی) و افزایش حساسیت افکار عمومی، هزینه‌های کشف و مجازات فساد فعال افزایش یافته و به تبع آن، انگیزه‌ی کارگزاران برای ارتکاب اعمال فسادآمیز آشکار (مانند رشوه‌خواری و اختلاس) کاهش می‌یابد (کافمن و ویسنه، ۲۰۱۱: ۲۱۰).
 ۲. گسترش فساد منفعل به عنوان راهکار جایگزین: در مقابل، کارگزاران دولتی با روی آوردن به رفتارهای منفعلانه مانند ترک فعل، تعلل سازمان‌یافته و کم‌کاری عمدی، عملاً به نوعی فساد پنهان و غیرقابل شناسایی روی می‌آورند که هزینه‌های کشف و اثبات آن بسیار بالاست (درهر و همکاران، ۲۰۲۰: ۳۷۰).
 ۳. شکل‌گیری «تعادل مخرب» جدید: در شرایط تحریم، نوعی تعادل جدید بین فساد فعال و منفعل شکل می‌گیرد که در آن، هر دو شکل فساد به صورت هم‌زمان و با نسبت‌های متفاوت وجود دارند و یکدیگر را تقویت می‌کنند (اسدی و همکاران، ۱۴۰۱: ۶۰). این یافته‌ها نشان می‌دهد که برای تحلیل دقیق فساد در شرایط تحریم، نمی‌توان صرفاً به شاخص‌های کمی (مانند تعداد پرونده‌های قضایی یا شاخص ادراک فساد) اکتفا کرد، بلکه لازم است الگوهای کیفی و دگرگونی اشکال فساد نیز به صورت عمیق مورد مطالعه قرار گیرند (اندرسون و هیوود، ۲۰۲۱: ۴۵؛ فازکاس و کوچیس^۱، ۲۰۲۰: ۱۶۰).
- بر اساس مرور ادبیات نظری، می‌توان نتیجه گرفت که فساد اقتصادی پدیده‌ای پیچیده و چندوجهی است که هم تحت تأثیر عوامل فردی (ویژگی‌های کنشگران) و هم عوامل ساختاری (کیفیت نهادها و قوانین) قرار دارد (مونگیو-پیپیدی، ۲۰۲۰: ۸۹). رویکرد نهادگرایانه با تأکید بر نقش قواعد رسمی و غیررسمی، چهارچوب نظری مناسبی برای تحلیل فساد در شرایط تحریم فراهم می‌آورد (نورث، ۱۹۹۰: ۳). در این چارچوب، تحریم‌های اقتصادی از سه کانال اصلی (کاهش درآمدهای دولتی، تضعیف نهادهای نظارتی، ایجاد بازارهای رانتی) زمینه‌ساز دگردیسی الگوی فساد از فعال به منفعل می‌شوند (درهر و همکاران، ۲۰۲۰: ۳۷۰). این تغییر الگو، نه تنها کارایی نظام اقتصادی را کاهش می‌دهد، بلکه بنیان‌های امنیت اقتصادی را نیز به طور جدی تهدید می‌کند.

پیشینه پژوهش

پژوهش‌های متعددی در سال‌های اخیر به بررسی رابطه بین تحریم‌های اقتصادی و فساد در ایران پرداخته‌اند. این مطالعات از روش‌های کمی و کیفی مختلفی بهره برده‌اند و هر یک به جنبه‌ای از این رابطه پیچیده پرداخته‌اند. در ادامه، مهم‌ترین این پژوهش‌ها به صورت نظام‌مند مرور می‌شوند.

مطالعات داخلی

منصوری (۱۴۰۳)، در پژوهشی با عنوان «بررسی تأثیر تحریم‌ها بر رابطه علی بین فساد، نابرابری درآمدی و فقر در ایران» با استفاده از روش‌های اقتصاد سنجی مدرن و داده‌های دوره ۱۳۶۳ تا ۱۳۹۹، به نتایج قابل توجهی دست یافته است. وی با به کارگیری شاخص‌هایی نظیر تعداد پرونده‌های اختلاس در دادگاه‌های عمومی، شاخص کنترل فساد (COC)، شاخص‌های آتکینسون و جینی و خط فقر، نشان داده است که تحریم‌ها تأثیر مثبت و معناداری بر فساد اداری داشته‌اند، اما تأثیر قابل توجهی بر شیوه کنترل فساد

نداشته‌اند. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که در شرایط تحریم، متغیرهای درآمد سرانه و خط فقر، برخلاف شرایط عادی، به‌عنوان علت فساد اداری عمل می‌کنند. همچنین، کنترل فساد در هر دو شرایط عادی و تحریم، علت توزیع درآمد بوده است.

مداح (۱۴۰۴)، در مطالعه‌ای با عنوان «رابطه سه‌گانه تحریم‌های اقتصادی، فساد و کیفیت محیط‌زیست» با استفاده از مدل‌سازی معادلات ساختاری با حداقل مربعات جزئی (PLS-SEM) و داده‌های دوره ۱۳۷۵ تا ۱۴۰۰، به این نتیجه رسیده است که تحریم‌ها دولت را مجبور به تغییر الگوی تخصیص منابع می‌کنند؛ به‌گونه‌ای که هزینه‌های جاری دولت جایگزین هزینه‌های مربوط به توسعه زیرساخت‌های اقتصادی می‌شود و فرصت‌های ویژه‌خواری به‌دلیل محدودیت‌های تجاری برای گروه‌های ذی‌نفع فراهم می‌آید. در نتیجه، فعالیت‌های غیرقانونی و فساد اقتصادی گسترش می‌یابد. این پژوهش همچنین نشان داده است که فساد از کانال تحریم‌ها به تخریب محیط‌زیست دامن می‌زند و کیفیت محیط‌زیست در ایران به‌طور مستقیم و غیرمستقیم از تحریم‌های اقتصادی تأثیر پذیرفته است.

عبداله‌خانی (۱۴۰۲)، در تحلیلی با عنوان «تحلیل پیامدهای تحریم بر فساد اقتصادی در کشورهای تحریم‌شده»، با رویکردی تطبیقی به این نتیجه رسیده است که تحریم میزان فساد را در کشورهای هدف افزایش داده و هر مقدار که تحریم‌ها تشدید شده‌اند، شاخص‌های فساد رشد بیشتری داشته‌اند. موضوع محوری مقاله وی، تبیین چگونگی افزایش فساد و شناسایی فرصت‌هایی است که تحریم‌ها برای گسترش فساد ایجاد می‌کنند.

علیزاده و همکاران (۱۴۰۳) در پژوهشی با عنوان «ارائه الگوی بومی پیشگیری از فساد در بخش عمومی ایران» با استفاده از روش دلفی و نظرسنجی از ۵۰ خبره، هفت راهکار عملیاتی برای کاهش فساد در شرایط تحریم ارائه کردند که بر اساس یافته‌های پژوهش، اجرای هم‌زمان این راهکارها می‌تواند تا ۶۸ درصد از «فساد تحریم‌زده» بکاهد. این راهکارها عبارتند از: ایجاد نهاد مستقل ضدفساد با اختیارات قضایی، الکترونیکی‌سازی کامل فرایندهای اداری و مالی، اصلاح نظام پرداخت‌ها در بخش دولتی، راه‌اندازی سامانه گزارش‌دهی مردمی، اجرای آموزش‌های اخلاق حرفه‌ای ویژه شرایط تحریم، تقویت نظارت نهادهای مدنی، و استقرار نظام حسابرسی ردیابی منابع.

اسدی و همکاران (۱۴۰۱)، در پژوهشی با عنوان «فساد منفعل: تهدید خاموش امنیت اقتصادی» با استفاده از روش پیمایشی و نمونه‌گیری از ۴۰۰ کارمند دولتی، نشان دادند که ۶۸ درصد پاسخ‌دهندگان معتقدند تحریم‌ها موجب افزایش فساد منفعل در دستگاه‌های اجرایی شده است. این پژوهش، فساد منفعل را به‌عنوان تهدیدی جدی‌تر از فساد فعال برای امنیت اقتصادی معرفی کرده است.

محمدی و نوروزی (۱۴۰۰)، در مقاله‌ای با عنوان «تحریم‌ها و دگردیسی فساد در اقتصاد ایران» با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی اسناد رسمی (گزارش‌های دیوان محاسبات و سازمان بازرسی کل کشور)، نشان داده‌اند که تحریم‌ها از سه مسیر اصلی بر فساد تأثیر گذاشته‌اند: (۱) کاهش درآمدهای دولتی و افزایش انگیزه فساد، (۲) تضعیف نهادهای نظارتی و (۳) ایجاد بازارهای سیاه و رانتی.

محمدی و همکاران (۱۴۰۳)، در مطالعه‌ای با عنوان «بررسی منشا و علل ترک فعل مدیران دولتی و آثار آن بر شفافیت و سلامت اداری» با روش نظریه زمینه‌ای، به شناسایی پنج عامل اصلی در شکل‌گیری فساد منفعل پرداخته‌اند: ناامیدی شغلی، ضعف سیستم‌های نظارتی، تحریم‌های اقتصادی، فرهنگ سازمانی ناسالم و نظام ارزیابی عملکرد ناکارآمد.

زرنی و واعظی (۱۳۹۸)، در پژوهشی «لگوی جامع مبارزه با فساد اداری بر مبنای محیط بومی ایران» با روش مطالعه تطبیقی، پیشنهاد داده اند که ایجاد نهادهای مستقل ضدفساد، الکترونیکی سازی فرایندها و شفاف سازی اطلاعات می توانند اثرات منفی تحریم ها بر فساد را کاهش دهند.

مطالعات خارجی

مطالعات بین المللی نشان می دهد که تحریم های اقتصادی در کشورهای مختلف، الگوهای مشابهی از دگردیسی فساد ایجاد کرده اند. در ادامه، تجربه سه کشور روسیه، چین و ونزوئلا به عنوان نمونه های شاخص بررسی می شود.

پس از تشدید تحریم های غرب علیه روسیه در سال های ۲۰۱۴ و ۲۰۲۲، این کشور با کاهش چشمگیر رشد اقتصادی مواجه شد. بر اساس مطالعه نوئن کیرش و نومی (۲۰۱۵: ۱۱۸)، تحریم های سازمان ملل منجر به کاهش ۲/۳ تا ۳/۵ درصدی رشد تولید ناخالص داخلی کشورهای هدف به طور متوسط سالانه شده است. پژوهش ها نشان می دهد که تحریم های مالی با کاهش دسترسی به منابع ارزی، تضعیف نهادهای نظارتی و افزایش هزینه های مبادله، زمینه را برای گسترش رفتارهای فرصت طلبانه و فساد فراهم می آورند (بادر و داکسکر، ۲۰۲۲: ۱۰۵۶۸۹).

ونزوئلا یکی از بارزترین نمونه های تغییر الگوی فساد در پاسخ به تشدید تحریم ها است. گزارش جامع سازمان شفافیت ونزوئلا^۱ (۲۰۲۶) با عنوان «از دور زدن تحریم تا پول شویی: شبکه تجارت نفت ونزوئلا (۲۰۱۹-۲۰۲۵)»، شبکه پیچیده بین المللی از واسطه ها، شرکت های صوری و مکانیزم های پرداخت غیرشفاف را افشا کرده است که به رژیم ونزوئلا اجازه داده نفت تحریم شده خود را به فروش برساند و میلیاردها دلار را پول شویی کند (سازمان شفافیت ونزوئلا، ۲۰۲۶: ۳).

بر اساس این گزارش، هشت مکانیزم اصلی برای دور زدن تحریم و پول شویی شناسایی شده است که شامل شبکه های واسطه گری با شرکت هایی در حداقل ۳۰ کشور، فروش با تخفیف های تا ۳۰ درصد قیمت بازار، پنهان سازی مبدأ نفت از طریق برچسب گذاری مجدد در مالزی و سنگاپور، مبادله نفت با طلا و استفاده از اکوسیستم رمزارزها می شود (سازمان شفافیت ونزوئلا، ۲۰۲۶: ۱۲). نکته قابل توجه آنکه این گزارش از مشارکت مقامات سابق و فعلی ونزوئلا، روسیه، چین، ایران و کوبا در این شبکه پرده برداشته است (سازمان شفافیت ونزوئلا، ۲۰۲۶: ۱۸).

بر اساس گزارش دیگر سازمان شفافیت ونزوئلا در ماه مه ۲۰۲۶، از ۱۳۶ نفت کش خارجی که در آب های ونزوئلا فعالیت می کردند، ۱۴ فروند تحریم شده، ۲۸ فروند فرتی (مخفی کار) و ۱۲ فروند سیستم شناسایی خود را خاموش کرده بودند (سازمان شفافیت ونزوئلا، ۲۰۲۶: ۸). در آوریل ۲۰۲۶، تعداد کشتی های تحریم شده و فرتی در سواحل ونزوئلا به ۳۲ فروند رسید که نسبت به دسامبر ۲۰۲۵ (۲۲ فروند) افزایش قابل توجهی داشته است (سازمان شفافیت ونزوئلا، ۲۰۲۶: ۹).

تحقیقات نشان می دهد که شرکت های چینی در شبکه های فساد مرتبط با دور زدن تحریم ها در ونزوئلا نقش فعالی داشته اند. بر اساس گزارش سازمان شفافیت ونزوئلا، شرکت های دولتی چین مانند CNPC و شرکت دفاعی CASIC، حداقل ۱۹/۷ میلیون بشکه نفت ونزوئلا را از طریق «برچسب گذاری مجدد» در بنادر آسیایی وارد کرده اند (سازمان شفافیت ونزوئلا، ۲۰۲۶: ۱۵).

نوئن کیرش و نومی (۲۰۱۵) در مطالعه ای با عنوان «تأثیر تحریم های اقتصادی سازمان ملل و آمریکا بر رشد تولید ناخالص داخلی» نشان داده اند که تحریم های سازمان ملل و آمریکا علاوه بر تنزل رشد اقتصادی، از طریق تضعیف نهادهای نظارتی، فساد را نیز افزایش می دهند. این مطالعه از داده های ۶۸ کشور در بازه ی زمانی ۱۹۷۶ تا ۲۰۱۲ استفاده کرده است.

کافمن و ویسنه (۲۰۱۱) در مقاله‌ای با عنوان «فساد قانونی»، به بررسی اشکال پیچیده و پنهان فساد در شرایط مختلف پرداخته‌اند. این مطالعه نشان داد که در شرایط خاص، اشکال جدیدی از فساد ظهور می‌کند که شناسایی و مقابله با آن‌ها دشوارتر است (کافمن و ویسنه).

بادر و داکسکر (۲۰۲۲) در پژوهشی با عنوان «پیامدهای اقتصادی تحریم‌های بین‌المللی» نشان داده‌اند که تحریم‌ها از سه کانال اصلی بر فساد تأثیر می‌گذارند: کاهش درآمدهای دولتی، تضعیف نهادهای نظارتی، و ایجاد بازارهای غیررسمی.

شکاف پژوهشی

مروار نظام‌مند پیشینه پژوهش نشان می‌دهد که با وجود پژوهش‌های ارزشمند پیشین، چهار شکاف اصلی در ادبیات موضوع وجود دارد که پژوهش حاضر درصدد پر کردن آن‌ها است:

نخست، اگرچه مطالعاتی مانند منصوری (۱۴۰۳) و عبداله‌خانی (۱۴۰۲) به درستی به وجود رابطه معنادار بین تحریم و افزایش کمی فساد اشاره کرده‌اند، اما این تحقیقات عموماً از تبیین «چگونگی» و «سازوکارهای» این تغییر غافل مانده‌اند (منصوری، ۱۴۰۳: ۱۸۵؛ عبداله‌خانی، ۱۴۰۲: ۵۲). به عبارت دیگر، این پرسش اساسی که تحریم‌ها دقیقاً از چه مسیرهایی منجر به دگردیسی در «الگوها» و «راهبردهای» فساد می‌شوند، بدون پاسخ مانده است (اندرسون و هیوود، ۲۰۲۱: ۴۵).

دوم، تحقیقات موجود مانند مطالعه علیزاده و همکاران (۱۴۰۳) یا زرنندی و واعظی (۱۳۹۸)، اگرچه راهکارهای ارزشمندی برای مبارزه با فساد ارائه داده‌اند، اما پیوند مستقیم و واضحی بین «تغییرات الگوی فساد» و «مؤلفه‌های کلیدی امنیت اقتصادی» برقرار نکرده‌اند (علیزاده و همکاران، ۱۴۰۳: ۱۱۷-۱۵۴؛ زرنندی و واعظی، ۱۳۹۸: ۸۵-۱۰۸). الگوی جامع مبارزه با فساد اداری بر مبنای محیط بومی ایران.

سوم، اکثر پژوهش‌های پیشین، تحریم را به عنوان یک متغیر یکپارچه و ثابت در نظر گرفته‌اند؛ در حالی که تشدید تدریجی و چندمرحله‌ای تحریم‌ها، به‌ویژه پس از سال ۱۳۹۷، پویایی‌های کاملاً جدیدی ایجاد کرده است. مطالعات پیشین نتوانسته‌اند اثرات کیفی این «تشدید تدریجی» را بر پیچیده‌تر شدن و تطبیق الگوهای فساد بررسی نمایند (درهر و همکاران، ۲۰۲۰: ۳۶۷).

چهارم، تجربه کشورهای تحت تحریم مانند روسیه و ونزوئلا نشان می‌دهد که شبکه‌های فراملی فساد نقش حیاتی در تغییر الگوهای فساد ایفا می‌کنند (سازمان شفافیت ونزوئلا، ۲۰۲۶: ۳)؛ با این حال، پژوهش‌های داخلی کمتر به این بعد فراملی و تأثیر آن بر تولید داخلی توجه داشته‌اند.

روش پژوهش

پارادایم و رویکرد پژوهش

این پژوهش با بهره‌گیری از پارادایم «تفسیری-ساختارگرا» انجام شده است. در این پارادایم، واقعیت به مثابه برساختی اجتماعی در نظر گرفته می‌شود که از طریق تعاملات و تفسیرهای کنشگران اجتماعی شکل می‌گیرد (لینکلن و گوبا^۱، ۱۹۸۵: ۳۷). با توجه به ماهیت پدیده فساد که ریشه در تعاملات پیچیده اقتصادی، سیاسی، حقوقی و فرهنگی دارد، پارادایم تفسیری امکان درک عمیق‌تر معانی، انگیزه‌ها و راهبردهای کنشگران را فراهم می‌آورد (کرسول، ۲۰۱۴: ۸۷).

بر اساس الگوی «پیاز ساندرز»، موقعیت فلسفی این پژوهش در شش لایه‌ی زیر قابل تبیین است (ساندرز^۱ و همکاران، ۲۰۱۹: ۱۳۰):

۱. فلسفه‌ی پژوهش (تفسیری-ساختارگرا): این پژوهش بر این باور است که واقعیت فساد به‌عنوان یک پدیده اجتماعی، از طریق تفسیرها، تعاملات و معانی‌ای که کنشگران (مدیران دولتی، کارآفرینان، قضات و کارشناسان) به آن نسبت می‌دهند، ساخته می‌شود. از این‌رو، درک عمیق این پدیده نیازمند ورود به جهان ذهنی کنشگران است (لینکلن و گوبا، ۱۹۸۵: ۳۹).
۲. رویکرد پژوهش (استقرایی): به‌جای آزمون فرضیه‌های از پیش تعیین‌شده، این پژوهش با رویکرد استقرایی از دل داده‌های میدانی، مفاهیم، مقوله‌ها و در نهایت نظریه را استخراج می‌کند (کرسول، ۲۰۱۴: ۹۰).
۳. راهبرد پژوهش (نظریه داده‌بنیاد): در این پژوهش از نسخه ساختاریافته اشتراوس و کوربین استفاده شده است که برای کشف فرآیندها، کنش‌ها و تعاملات در یک زمینه‌ی اجتماعی خاص طراحی شده است.
۴. افق زمانی (مقطعی): داده‌ها در بازه زمانی مشخص (سال‌های ۱۴۰۱ تا ۱۴۰۳) گردآوری شده‌اند؛ هرچند که مصاحبه‌شوندگان تجارب چندساله خود را روایت کرده‌اند (ساندرز و همکاران، ۲۰۱۹: ۲۱۲).
۵. شیوه گردآوری داده: در این پژوهش صرفاً از مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته استفاده شده است. به‌دلیل عدم دسترسی به اسناد رسمی معتبر حاوی آمار دقیق پرونده‌های فساد (که خود یکی از یافته‌های این پژوهش است)، تحلیل اسناد به‌عنوان ابزار گردآوری داده کنار گذاشته شده است.
۶. تکنیک‌های تحلیل (کدگذاری سه‌مرحله‌ای): تحلیل داده‌ها از طریق کدگذاری باز، محوری و انتخابی بر اساس رهیافت اشتراوس و کوربین صورت می‌گیرد (اشتراوس و کوربین^۲، ۱۹۹۸: ۱۰۱).

مشارکت‌کنندگان و نمونه‌گیری

جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه خبرگان و متخصصانی است که در حوزه مبارزه با فساد اقتصادی در ایران دارای تجربه، تخصص و دانش کافی هستند. این خبرگان از ۶ گروه اصلی انتخاب شدند: کارآفرینان و پیمانکاران (۱۰ نفر)، مدیران میانی و کارشناسان نهادهای دولتی اقتصادی (۴ نفر)، اقتصاددانان دانشگاهی (۴ نفر)، کارشناسان ارشد حوزه اقتصاد سیاسی و بودجه‌ریزی (۴ نفر)، قضات شعب مبارزه با مفاسد اقتصادی (۴ نفر) و بازرسان و کارشناسان نهادهای نظارتی (سازمان بازرسی و دیوان محاسبات) (۴ نفر).

روش نمونه‌گیری

نمونه‌گیری در این پژوهش به‌صورت هدفمند و با استفاده از دو راهبرد اصلی انجام شد: الف) نمونه‌گیری گلوله‌برفی؛ ب) نمونه‌گیری با حداکثر تنوع.

مشارکت‌کنندگان باید حداقل یکی از معیارهای زیر را داشتند:

۱. سابقه حداقل ۱۰ سال فعالیت حرفه‌ای در حوزه‌های مرتبط با اقتصاد، حقوق یا مدیریت دولتی؛
۲. سابقه تحقیق یا فعالیت در حوزه مبارزه با فساد اقتصادی (تألیف کتاب، مقاله، مشارکت در پرونده‌های قضایی یا گزارش‌های نظارتی)؛

۳. دسترسی به داده‌های دست‌اول (مانند پرونده‌های قضایی، تجارب مستقیم مدیریتی یا گزارش‌های داخلی). در این پژوهش، پس از انجام ۲۵ مصاحبه، نشانه‌هایی از اشباع نظری ظاهر شد. با این حال، برای اطمینان بیشتر، ۵ مصاحبه تکمیلی (تا مجموع ۳۰ مصاحبه) انجام شد که داده‌های حاصل از مصاحبه‌های ۲۶ تا ۳۰، تکراری و تأییدکننده مقولات پیشین بودند. ابزار اصلی گردآوری داده‌ها در این پژوهش، مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با پرسش‌های باز بود. به دلیل عدم دسترسی به اسناد رسمی معتبر حاوی آمار پرونده‌های فساد (که خود یکی از یافته‌های این پژوهش است)، تنها منبع داده‌های این پژوهش، مصاحبه‌ها هستند. در طراحی راهنمای مصاحبه، پرسش‌ها به گونه‌ای تنظیم شد که مشارکت‌کنندگان به صورت مستقیم به مقایسه الگوهای فساد در دو دوره «پیش از تشدید تحریم‌ها» و «پس از تشدید تحریم‌ها» بپردازند. این رویکرد، امکان کشف فرایند تغییر الگو را از دل داده‌های میدانی فراهم آورد. به عنوان نمونه، از مشارکت‌کنندگان خواسته شد تا سه پرونده یا تجربه عینی از هر دوره را روایت کنند و سپس تفاوت‌های آن‌ها را تحلیل نمایند. در مواردی که مشارکت‌کنندگان تمایل به ضبط صدا نداشتند، یادداشت‌برداری دقیق انجام شد (کرسول، ۲۰۱۴: ۱۹۳).

تجزیه و تحلیل داده‌ها: تحلیل داده‌ها بر اساس رهیافت ساختاریافته اشتراوس و کوربین (۱۹۹۸: ۱۰۱) و در سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی انجام شد. برای مدیریت و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار MAXQDA 2020^۱ استفاده گردید (کوکارتس و رادیکر^۱، ۲۰۱۹: ۴۵).

در مجموع، از تحلیل مصاحبه‌ها ۱۴۲ کد اولیه استخراج شد که پس از ادغام کدهای مشابه و نزدیک، به ۲۵ مفهوم تقلیل یافت. برای اطمینان از اینکه «تغییر الگوی فساد» مستقیماً از داده‌ها استخراج شده است، نمونه‌ای از کدهای اولیه که به طور مستقیم به این تغییر اشاره دارند، در جدول شماره (۱) ارائه شده است:

جدول ۱. نمونه‌ای از کدهای اولیه

کد اولیه (از مصاحبه‌ها)	تعداد تکرار	مفهوم انتزاعی
قبل از تحریم رشوه بود، الان ترک فعل است.	۲۲	تغییر از فساد فعال به منفعل
مدیران به جای اختلاس، کار نمی‌کنند.	۱۸	جایگزینی فساد فعال با منفعل
به جای دزدی، عدم اقدام را انتخاب کرده‌اند.	۱۵	دگردیسی راهبردهای فساد
قبلاً رانت‌خواری بود، الان رکود و بی‌عملی است.	۱۲	تغییر الگوی ویژه‌خواری
نظام اداری به سمت کم‌کاری سازمان‌یافته رفته است.	۲۰	نهادینه‌شدن فساد منفعل

مأخذ: یافته‌های پژوهش

پس از شناسایی این کدها در کدگذاری باز، در مرحله کدگذاری محوری، آن‌ها حول پدیده «تغییر الگوی فساد» سازماندهی شدند. در این مرحله، مفاهیم استخراج‌شده از کدگذاری باز، حول یک پدیده محوری سازماندهی شده و ارتباط میان آن‌ها در قالب الگوی پارادایمی تبیین گردید. بدین منظور، ۱۸ مقوله اصلی شناسایی و در قالب شش مؤلفه الگوی پارادایمی (شرایط علی، پدیده محوری، راهبردها، بستر، شرایط میانجی و پیامدها) دسته‌بندی شدند.

در نهایت، با پیمایش در فرایند کدگذاری، مقوله هسته‌ای پژوهش شناسایی و تمامی مقولات دیگر حول آن یکپارچه شدند: «تغییر الگوی فساد از فعال به منفعل به مثابه تهدیدی برای امنیت اقتصادی در شرایط تحریم».

استخراج پیامدهای این تغییر الگو بر امنیت اقتصادی نیز در سه گام صورت گرفت: ابتدا در مرحله کدگذاری باز، ۴۰ کد اولیه مرتبط با پیامدهای تغییر الگوی فساد بر امنیت اقتصادی شناسایی شد. سپس با تجمیع کدهای مشابه، پنج مقوله اصلی برای این پیامدها استخراج گردید:

۱. اختلال در بازار و افزایش نااطمینانی اقتصادی (ترکیب ۱۱ کد اولیه)؛
 ۲. کاهش سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی (ترکیب ۸ کد اولیه)؛
 ۳. فرار سرمایه و کاهش منابع ارزی کشور (ترکیب ۸ کد اولیه)؛
 ۴. تعطیلی واحدهای تولیدی و افزایش بیکاری (ترکیب ۷ کد اولیه)؛
 ۵. تضعیف اعتماد عمومی و سرمایه اجتماعی (ترکیب ۶ کد اولیه).
- در گام سوم، پنج مقوله پیامدی فوق در قالب یک مقوله هسته‌ای با عنوان «تهدید چندبعدی امنیت اقتصادی» یکپارچه شدند. در نهایت، بر اساس رهیافت نظریه داده‌بنیاد، پس از شناسایی مقوله هسته‌ای و تدوین مدل پارادایمی، پنج قضیه حکمی در ابعاد علیت، زمینه، مداخله‌گری، راهبرد و پیامد از دل داده‌ها استخراج گردید که تبیین‌کننده ارتباطات ساختاری میان متغیرهای پژوهش در محیط اقتصاد مقاومتی است.

اعتبار و پایایی (روایی و قابلیت اعتماد)

- به‌منظور افزایش اعتبار و پایایی یافته‌های این پژوهش، راهبردهای زیر به کار گرفته شد:
۱. بازبینی توسط مشارکت‌کنندگان^۱: خلاصه‌ای از یافته‌های حاصل از تحلیل، به‌منظور تأیید صحت تفسیر پژوهش‌گر، به ۸ نفر از مشارکت‌کنندگان ارائه شد.
 ۲. مشارکت طولانی‌مدت^۲: پژوهش‌گر به‌مدت ۱۲ ماه بر موضوع پژوهش تمرکز داشت و با برخی از مشارکت‌کنندگان، جلسات متعدد و مستمر برگزار نمود تا عمق داده‌ها تضمین شود.
 ۳. هم‌تأیید^۳: یافته‌های پژوهش در جلسات متعدد با دو پژوهش‌گر متخصص در حوزه فساد و تحریم به اشتراک گذاشته شد و مورد نقد و بررسی قرار گرفت تا سوگیری‌های احتمالی پژوهش‌گر کاهش یابد.

محدودیت‌های پژوهش

مهم‌ترین محدودیت این پژوهش، عدم دسترسی به اسناد رسمی معتبر حاوی آمار دقیق پرونده‌های فساد (اعم از فساد فعال و منفعل) است. همان‌گونه که در فرآیند پژوهش مشخص گردید، نهادهای متولی نظیر دیوان محاسبات، سازمان بازرسی کل کشور، قوه قضائیه و مرکز پژوهش‌های مجلس، گزارش‌های آماری شفاف و روشنی از عملکرد خود در حوزه مبارزه با فساد به‌صورت عمومی منتشر نمی‌کنند (مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۴۰۱: ۲۵). بر این اساس، یافته‌های این پژوهش صرفاً بر پایه داده‌های میدانی (مصاحبه‌ها) استوار است.

یافته‌های پژوهش

برای بیان یافته‌های این پژوهش، ابتدا خلاصه‌ای از فرایند کدگذاری، سپس مدل پارادایمی و در نهایت قضایای حکمی استخراج‌شده از داده‌ها ارائه می‌گردد.

جدول ۲. خلاصه فرآیند کدگذاری

مرحله کدگذاری	تعداد کدها/ مفاهیم/ مقوله‌ها	شرح مختصر
کدگذاری باز	۱۴۲ کد اولیه ← ۲۵ مفهوم	استخراج مفاهیم اولیه از متن مصاحبه‌ها
کدگذاری محوری	۱۸ مقوله	سازماندهی مفاهیم حول پدیده محوری در قالب الگوی پارادایمی
کدگذاری انتخابی	۱ مقوله هسته‌ای	یکپارچه‌سازی مقولات حول «تغییر الگوی فساد از فعال به منفعل»

مأخذ: یافته‌های پژوهش

در ادامه، شش مؤلفه اصلی الگوی پارادایمی بر اساس داده‌های میدانی تبیین می‌گردد. نخستین مؤلفه، «شرایط علی» است که بسترساز دگردیسی فساد از فعال به منفعل شده‌اند. این شرایط در جدول شماره (۳) خلاصه شده‌اند:

جدول ۳. چهار مقوله به‌عنوان شرایط علی

ردیف	مقوله	توضیح	نمونه نقل قول از مصاحبه
۱	تشدید تحریم‌های بین‌المللی	افزایش محدودیت‌های تجاری، مالی و فناوری پس از سال ۱۳۹۷	بعد از خروج آمریکا از برجام، تحریم‌ها روزه‌روز بیشتر شد و اقتصاد کشور را تحت تأثیر قرار داد (P7)
۲	کاهش شدید درآمدهای دولتی	کاهش درآمدهای نفتی و مالیاتی دولت	کسب درآمد نفتی سخت تر و دولت برای برون رفت از روش‌های جدید استفاده و با دشواری مواجه شد. (P12)
۳	ایجاد بازارهای رانتی و سیاه	گسترش قاچاق، بازار غیررسمی ارز و کالاهای تحریمی	هر کسی که به ارز دسترسی داشت، یک شبه پولدار شد؛ بازار سیاه ارز و کالا داغ بود (P19)
۴	افزایش نااطمینانی اقتصادی	رکود تورمی، جهش نرخ ارز و کاهش قدرت خرید مردم	نرخ ارز از ۴۰۰۰ تومان به ۶۰ هزار تومان رسید، هیچ کس نمی‌دانست فردا چه می‌شود (P5)

مأخذ: یافته‌های پژوهش

پدیده محوری در این پژوهش، «تغییر الگوی فساد از فعال به منفعل و ایجاد تعادل مخرب جدید» است که دارای دو بعد اصلی است:

جدول ۴. پدیده محوری این پژوهش

بعد	توضیح	نمونه نقل قول از مصاحبه
کاهش فساد فعال	کاهش رشوه‌خواری، اختلاس و کلاهبرداری آشکار	قبل از تحریم‌های شدید، رشوه‌ها رواج داشت، اما الان مدیران بیشتر به جای رشوه گرفتن، کار نمی‌کنند (P22)
افزایش فساد منفعل	افزایش ترک فعل، کم‌کاری سازمان‌یافته، تعلل عمدی و اجتناب از تصمیم‌گیری	بسیاری از مدیران به‌جای تصمیم‌گیری، کار را زمین می‌گذارند و می‌گویند شرایط اجازه نمی‌دهد (P15)

مأخذ: یافته‌های پژوهش

جدول ۵. تکرار کدهای مرتبط با تغییر الگوی فساد استخراج شده از داده‌ها

کد اولیه (از مصاحبه‌ها)	تعداد تکرار	مفهوم انتزاعی
قبل از تحریم رشوه بود، الان ترک فعل است.	۲۲	تغییر از فساد فعال به منفعل
مدیران به‌جای اختلاس، کار نمی‌کنند.	۱۸	جایگزینی فساد فعال با منفعل
به‌جای دزدی، عدم اقدام را انتخاب کرده‌اند.	۱۵	دگردیسی راهبردهای فساد
قبلاً رانت‌خواری بود، الان رکود و بی‌عملی است.	۱۲	تغییر الگوی ویژه‌خواری
نظام اداری به‌سمت کم‌کاری سازمان‌یافته رفته است.	۲۰	نهادینه‌شدن فساد منفعل
مدیران می‌گویند اگر کاری نکنیم، اشتباه نمی‌کنیم.	۱۷	منطق کمینه‌سازی ریسک

مأخذ: یافته‌های پژوهش

تبیین تحول فساد اقتصادی در بستر تحریم و بر ساخت ناامنی اقتصادی در ایران با استفاده از روش داده بنیاد | شجاعی و دیگران ۱۴۳

جدول ۶. شرایط زمینه‌ای، بسترها و ساختارهایی هستند که پدیده محوری در آن‌ها رخ داده

ردیف	مقوله	توضیح	نمونه نقل قول از مصاحبه
۱	ضعف ساختاری نهاد‌های نظارتی	نهاد‌های نظارتی فاقد استقلال، بودجه و قدرت کافی هستند.	سازمان بازرسی و دیوان محاسبات بودجه و نیروی کافی ندارند، نمی‌توانند همه دستگاه‌ها را پوشش دهند (P28)
۲	قوانین مبهم و پرمنفذ	قوانین ضدفساد دارای ابهام و تفسیرپذیری بالا هستند.	قانون ارتقاء سلامت اداری خوب است اما اجرا نمی‌شود؛ مواد آن قابل تفسیر است (P9)
۳	فرهنگ سازمانی ناسالم	جو بی‌اعتمادی، بی‌تفاوتی و عادی شدن فساد در سازمان‌ها	فساد در برخی دستگاه‌ها عادی شده، کسی به‌عنوان تخلف نگاه نمی‌کند (P14)
۴	نظام نظارتی ناکارآمد	سیستم‌های نظارتی عمدتاً صوری و فاقد کارایی هستند.	بازرسی‌ها از پیش اعلام می‌شود، دستگاه‌ها خود را آماده می‌کنند و هیچ نتیجه‌ای ندارد (P26)

مأخذ: یافته‌های پژوهش

جدول ۷. شرایط مداخله‌گر، تاثیرگذار بر راهبردهای اتخاذشده در مواجهه با پدیده محوری

ردیف	مقوله	توضیح	نمونه نقل قول از مصاحبه
۱	فقدان اراده سیاسی قوی	علی‌رغم عزم جدی در بالاترین سطوح برای مبارزه ریشه‌ای با فساد، در سطوح پایین این اراده کمتر است.	اگر اراده سیاسی باشد، می‌توان با فساد مبارزه کرد، اما این اراده وجود ندارد (P3)
۲	سطح پایین آگاهی عمومی	مردم از حقوق قانونی خود آگاهی کافی ندارند و مطالبه‌گر نیستند.	مردم نمی‌دانند چطور می‌توانند فساد را گزارش کنند یا از کجا پیگیری کنند (P11)
۳	ضعف سیستم قضایی	فرایندهای قضایی طولانی و مجازات‌های غیربازدارنده	عمدتاً یک پرونده فساد چند سال در دادگاه می‌ماند، مجازات‌ها هم بازدارنده نیست (P24)

مأخذ: یافته‌های پژوهش

جدول ۸. راهبردها، پاسخ‌های آگاهانه یا ناخودآگاه کنشگران در قبال پدیده محوری

ردیف	مقوله	توضیح	نمونه نقل قول از مصاحبه
۱	کنش فعال: توسل به فساد فعال	برخی کنشگران برای عبور از محدودیت‌های تحریمی به رشوه، اختلاس و تبانی روی می‌آورند.	برخی شرکت‌ها برای دریافت ارز دولتی، رشوه‌های کلان می‌دهند (P17)
۲	کنش منفعل: ترک فعل سازمان‌یافته	کاهش تلاش، بیکاری عمدی و کم‌کاری سیستماتیک	کارمندان می‌گویند اگر کاری نکنیم، اشتباه نمی‌کنیم و امنیت شغلی داریم (P15)
۳	انزوای طلبی	اجتناب از تصمیم‌گیری و ابتکار عمل برای کمینه‌سازی ریسک	یک مدیر ۵۰ پرونده روی میز خود نگه می‌دارد تا مجبور به تصمیم‌گیری نشود (P8)
۴	گزارش‌دهی صوری	ارائه آمارهای خوش‌بینانه و غیرواقعی از عملکردها	همه گزارش‌ها می‌گویند عالی است، اما واقعیت چیز دیگری است (P30)

مأخذ: یافته‌های پژوهش

پیامدها، نتایج و عواقب اجرای راهبردها با تمرکز بر امنیت اقتصادی که از داده‌های میدانی استخراج شده است:

جدول ۹. جدول ارتباط بین تغییر الگوی فساد و پیامدهای امنیت اقتصادی

تعداد ارجاع	تغییر الگوی فساد	پیامد بر امنیت اقتصادی	شواهد از مصاحبه‌ها
۲۲	افزایش ترک فعل و کم‌کاری سازمان‌یافته	اختلال در بازار و تخصیص ناکارآمد منابع	تولیدکننده نمی‌داند با چه قیمتی مواد اولیه بخرد، بازار کاملاً به‌هم ریخته است.
۱۸	کاهش نظارت‌پذیری و افزایش پنهان‌کاری	کاهش سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی	کمتر سرمایه‌گذار خارجی وارد کشور می‌شود؛ سرمایه‌گذار داخلی هم سعی دارد پولش را خارج کند.
۲۵	گسترش بازارهای غیررسمی و رانتی	فرار سرمایه و کاهش منابع ارزی کشور	کالاها از مرزها می‌روند، ارز هم با آن‌ها خارج می‌شود؛ نفت می‌فروشیم اما پولش به کشور نمی‌آید.
۲۰	کاهش کارایی تنظیم‌گری دولت	افزایش تورم و کاهش قدرت خرید مردم	به‌جای جهش تولید، جهش قیمت داریم؛ دولت نمی‌تواند بازار را کنترل کند.

تضعیف اعتماد عمومی به حاکمیت	کاهش سرمایه اجتماعی و انسجام ملی	مردم دیگر کمتر به نهادها اعتماد دارند، فساد را عادی می‌دانند	۱۶
------------------------------	----------------------------------	--	----

مأخذ: یافته‌های پژوهش

جدول ۱۰. مقوله‌های پیامد بر امنیت اقتصادی

ردیف	مقوله پیامد	تعداد کدهای مرتبط	نمونه نقل قول
۱	اختلال در بازار و افزایش نااطمینانی	۲۲	قیمت‌ها هر روز بالا می‌رود، معلوم نیست فردا چه می‌شود (P5)
۲	کاهش سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی	۱۸	سرمایه‌گذار می‌گوید چون شفافیت کم است، سرمایه‌ام را نمی‌آورم (P13)
۳	فرار سرمایه و کاهش منابع ارزی	۲۵	نفت می‌فروشیم اما پولش به کشور نمی‌آید (P21)
۴	تعطیلی واحدهای تولیدی و افزایش بیکاری	۱۷	کارخانه‌ها یکی پس از دیگری تعطیل می‌شوند (P10)
۵	تضعیف سرمایه اجتماعی و اعتماد عمومی	۱۶	اعتماد مردم به دستگاه‌های اجرایی و نظارتی کم شده است (P6)

مأخذ: یافته‌های پژوهش

پس از تکمیل فرایند کدگذاری و تبیین مدل پارادایمی، بر اساس تحلیل‌های استقرایی و با هدف پاسخ به پرسش اصلی پژوهش، پنج قضیه حکمی^۱ استخراج گردید. این قضایا، روابط منطقی میان مقوله‌های شناسایی شده را تبیین می‌کنند:

- قضیه اول (علیت): تشدید تحریم‌های بین‌المللی از طریق ایجاد شوک‌های درآمدی، کاهش منابع ارزی و افزایش نااطمینانی اقتصادی، به‌طور مستقیم زمینه‌ساز تغییر الگوی فساد از حالت «فعال» به حالت «منفعل» می‌گردد.
- قضیه دوم (زمینه): در شرایط تحریمی، ضعف ساختاری در نهادهای نظارتی و وجود ابهام در متون قانونی، به‌عنوان عوامل تسهیل‌کننده، نقش اصلی را در شکل‌گیری و تثبیت الگوی فساد منفعل ایفا می‌کنند.
- قضیه سوم (مداخله‌گری): فقدان اراده سیاسی قوی جهت مبارزه ریشه‌ای با فساد و سطح پایین آگاهی عمومی، به‌عنوان موانع ساختاری و فرهنگی، مانع از اجرای راهکارهای مؤثر برای شکستن چرخه معیوب فساد می‌شوند.
- قضیه چهارم (راهبرد): کنشگران اقتصادی و اداری در مواجهه با تغییر الگوی فساد، راهبردهای دوگانه «توسل به فساد فعال برای عبور از محدودیت‌ها» و «اتخاذ کنش‌های منفعل برای کمینه‌سازی ریسک‌های قانونی» را در پیش می‌گیرند؛ راهبردهایی که به‌نوبه خود منجر به تقویت چرخه فساد می‌گردند.
- قضیه پنجم (پیامد): تغییر الگوی فساد از فعال به منفعل، از طریق پنج سازوکار اصلی (اختلال در بازار، کاهش سرمایه‌گذاری، فرار سرمایه، تعطیلی تولید و تضعیف اعتماد عمومی)، امنیت اقتصادی کشور را در ابعاد مختلف به‌طور مستقیم تهدید می‌کند.

بر اساس تحلیل‌های انجام شده، نظریه هسته‌ای این پژوهش به‌صورت زیر تدوین گردید:

«تشدید تحریم‌های بین‌المللی از طریق ایجاد محدودیت‌های اقتصادی و فشار بر نهادهای دولتی، منجر به تغییر الگوی فساد از فعال به منفعل شده و این تغییر، از طریق سازوکارهای پنج‌گانه (اختلال در بازار، کاهش سرمایه‌گذاری، فرار سرمایه، تعطیلی تولید و تضعیف اعتماد عمومی)، امنیت اقتصادی کشور را به‌طور چندبعدی تهدید می‌کند»

جدول ۱۱. خلاصه جدول کدگذاری سه مرحله‌ای

مرحله کدگذاری	تعداد	شرح
کدگذاری باز	۱۴۲ کد اولیه ← ۲۵ مفهوم	استخراج مفاهیم اولیه از متن مصاحبه‌ها
کدگذاری محوری	۱۸ مقوله	سازماندهی مفاهیم در شش مؤلفه الگوی پارادایمی
کدگذاری انتخابی	۱ مقوله هسته‌ای	یکپارچه‌سازی حول «تغییر الگوی فساد از فعال به منفعل»

مأخذ: یافته‌های پژوهش

بر اساس ماتریس هم‌رخدادی کدها در نرم‌افزار MAXQDA، قوی‌ترین ارتباطات بین مقوله‌ها به شرح زیر است:

جدول ۱۲. تحلیل هم‌رخدادی کدها

ردیف	مقوله‌های دارای بیشترین هم‌رخدادی	ضریب هم‌بستگی
۱	تحریم‌ها و فساد منفعل	۰/۷۸
۲	ضعف نهادهای نظارتی و فساد ساختاری	۰/۸۲
۳	فساد منفعل و تهدید امنیت اقتصادی	۰/۸۵
۴	بی‌ثباتی اقتصادی و فساد منفعل	۰/۷۵
۵	فقدان اراده سیاسی و تداوم فساد	۰/۷۹

مأخذ: یافته‌های پژوهش

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف تبیین دگرگونی الگوی فساد در شرایط تحریم و تأثیر آن بر امنیت اقتصادی، با چهار پرسش اصلی طراحی شد که یافته‌های مرتبط با آن‌ها به شرح ذیل است:

هدف اول: شناسایی شرایط علی مؤثر بر تغییر الگوی فساد از فعال به منفعل

یافته‌ها نشان داد که تشدید تحریم‌های بین‌المللی از چهار مجرای علی (شوگ درآمدی، کاهش منابع ارزی، گسترش بازارهای رانتی و افزایش نااطمینانی اقتصادی) به عنوان عامل پیشران، زمینه‌ساز دگرگونی الگوی فساد از «فعال» به «منفعل» شده است.

هدف دوم: تبیین راهبردها و کنش‌های عوامل اقتصادی و اداری

کنشگران در مواجهه با این پدیده، راهبردهای دوگانه‌ای را در پیش گرفته‌اند: گروهی با «توسل به فساد فعال» به دنبال عبور از محدودیت‌های تحریمی هستند و گروهی دیگر با اتخاذ «کنش منفعل»، در پی کمینه‌سازی ریسک و حفظ موقعیت خویش‌اند. این دو راهبرد در یک چرخه معیوب، یکدیگر را تقویت می‌کنند.

هدف سوم: شناسایی پیامدهای تغییر الگوی فساد بر مؤلفه‌های امنیت اقتصادی

تغییر الگوی فساد، از طریق پنج سازوکار اصلی، امنیت اقتصادی کشور را تهدید می‌کند: ۱. اختلال در بازار و افزایش نااطمینانی، ۲. کاهش سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی، ۳. فرار سرمایه و کاهش منابع ارزی، ۴. تعطیلی واحدهای تولیدی و افزایش بیکاری و ۵. تضعیف اعتماد عمومی و سرمایه اجتماعی.

هدف چهارم: ارائه مدل پارادایمی و قضایای حکمی

مدل پارادایمی پژوهش با شش مؤلفه (شرایط علی، پدیده محوری، زمینه، شرایط مداخله‌گر، راهبردها و پیامدها) و پنج قضیه حکمی، چهارچوب نظری منسجمی را برای تبیین فرآیند دگرگونی الگوی فساد و پیامدهای آن بر امنیت اقتصادی فراهم آورد. پژوهش حاضر نشان داد که تشدید تحریم‌های اقتصادی، نه تنها فساد را افزایش داده، بلکه ماهیت و الگوی آن را نیز دگرگون ساخته است. این تغییر الگو از «فساد فعال» به «فساد منفعل»، با تشکیل یک «تعادل مخرب» جدید، امنیت اقتصادی کشور را از طریق سازوکارهای یادشده به طور جدی تهدید می‌کند.

مقابله کارآمد با این پدیده ساختاری، نیازمند اراده سیاسی قوی و اقدامات هماهنگ در سطوح قانونی، نهادی و فرهنگی است. اصلاح قوانین تفسیرپذیر، تقویت نهادهای نظارتی، ایجاد شفافیت در فرآیندهای مالی، افزایش آگاهی عمومی، مطالبه‌گری اجتماعی و انتشار منظم گزارش‌های مرتبط با فساد توسط نهادهای متولی، از اهم این اقدامات است. در صورت استمرار خلأهای مذکور، چرخه

معیوب فساد همچنان به تضعیف بنیان‌های اقتصادی کشور ادامه داده و امنیت اقتصادی را به‌طور فزاینده‌ای به مخاطره خواهد انداخت.

بر اساس یافته‌های به‌دست‌آمده از مدل پارادایمی و نظریه هسته‌ای پژوهش، پیشنهاد‌های زیر در دو سطح کاربردی و نظری ارائه می‌گردد.

۱. اصلاح قوانین مبهم (مبتنی بر مقوله زمینه): تشکیل کارگروه فرادستی با مسئولیت بازنگری و یکپارچه‌سازی قوانین اقتصادی و اداری به‌منظور رفع ابهام‌های قانونی و مسدودسازی منافذ فساد.

۲. تقویت نهادهای نظارتی (مبتنی بر مقوله زمینه): تجهیز و تضمین استقلال عملیاتی بخش‌های بازرسی (نظیر دیوان محاسبات و سازمان بازرسی) از طریق دسترسی برخط به سامانه‌های مالی یکپارچه و اعطای اختیارات نظارتی گسترده‌تر.

۳. مقابله با فساد منفعل (مبتنی بر راهبرد کنش منفعل): طراحی و استقرار نظام ارزیابی عملکرد کیفی برای کارکنان و مدیران دولتی، به‌گونه‌ای که شاخص‌های ارزیابی بر «خروجی‌های توسعه‌ای» و «رضایت ذی‌نفعان» استوار باشد، نه صرفاً حجم فعالیت‌های اداری.

۴. مقابله با فساد فعال (مبتنی بر راهبرد کنش فعال): الزام به الکترونیکی‌سازی کامل (تکمیل دولت الکترونیک) در فرایندهای صدور مجوز، عقد قراردادهای و تخصیص منابع جهت حذف تعاملات رودررو و افزایش شفافیت.

۵. افزایش شفافیت و آگاهی عمومی (مبتنی بر شرط مداخله‌گر آگاهی عمومی): ایجاد سامانه شفافیت حقوق و دارایی مسئولان، راه‌اندازی سامانه ملی گزارش‌دهی مردمی فساد (سوت‌زنی) با تضمین امنیت گزارش‌دهندگان و ایجاد پایگاه داده ملی آمار فساد توسط نهادهای متولی.

۶. جلب اراده سیاسی (مبتنی بر شرط مداخله‌گر فقدان اراده سیاسی): الزام دستگاه‌های حاکمیتی به انتشار گزارش‌های عملکرد سالانه در زمینه مبارزه با فساد و قرار دادن این گزارش‌ها در معرض قضاوت افکار عمومی و نخبگان.

پیشنهاد‌های نظری (برای توسعه ادبیات موضوع)

۷. توسعه مفهوم «فساد منفعل»: طراحی و اعتبارسنجی ابزارهای اندازه‌گیری کمی (مانند پرسشنامه‌های استاندارد) جهت سنجش دقیق میزان شیوع فساد منفعل در سازمان‌های دولتی.

۸. مطالعه تطبیقی: انجام پژوهش‌های تطبیقی میان ایران و سایر کشورهای متأثر از تحریم (مانند روسیه، ونزوئلا و کوبا) به‌منظور شناسایی الگوهای هم‌گرا و واگرای تغییر ماهیت فساد.

۹. بررسی کمی با رویکردهای اقتصادسنجی: واکاوی رابطه علی میان فساد منفعل و متغیرهای کلان اقتصادی (نظیر رشد اقتصادی، نرخ بیکاری و تورم) با استفاده از مدل‌های اقتصادسنجی پانلی.

۱۰. نقش فناوری‌های نوین: واکاوی ظرفیت‌های فناوری‌های نوظهور (نظیر بلاک‌چین و هوش مصنوعی) در شناسایی، پایش و کاهش فساد منفعل در ساختارهای اداری.

منابع

ابراهیمی، ش، صفائی آتشگاه، ح. (۱۳۹۴). رویکرد قانون‌گذار به پیشگیری از جرم در قانون ارتقاء سلامت نظام اداری و مقابله با فساد. پژوهشنامه حقوق کیفری ۲۶(۲)، ۳۱-۷.

- اسدی، م.، محمدی، ع.، و رضوی، ح. (۱۴۰۱). فساد منفعل: تهدید خاموش امنیت اقتصادی. فصلنامه پژوهش‌های امنیت اقتصادی، ۱۲(۳)، ۶۷-۴۵.
- اسماعیلی، الف.، جمشیدی راد، م.، شیبانی فر، م. و صدری، س. (۱۴۰۱). واکاوی تحول قضایی و پیشگیری از فساد اقتصادی (گام دوم انقلاب). دولت پژوهی ایران معاصر ۸(۱)، ۱۳۳-۱۶۳.
- زرندی، س. و واعظی، ر. (۱۳۹۸). الگوی جامع مبارزه با فساد اداری بر مبنای محیط بومی ایران. پژوهش‌های مدیریت عمومی ۱۲(۴۵)، ۸۵-۸۰. doi: 10.22111/jmr.2019.5141
- عبداله‌خانی، ز. (۱۴۰۲). تحلیل پیامدهای تحریم بر فساد اقتصادی در کشورهای تحریم شده. دیده بان امنیت ملی، ۱۳۷، ۵۶-۴۷.
- عرب مازار، ع.، و فلاحتی، ع. (۱۴۰۱). تحریم، رانت و فساد: تحلیل چرخه معیوب در اقتصاد ایران. فصلنامه برنامه و بودجه، ۲۷(۳)، ۱۸۵-۲۱۰.
- علیزاده، ف.، فیضی، م.، حسن زاده، م. و احمدلو، م. (۱۴۰۳). ارائه الگوی بومی پیشگیری از فساد در بخش عمومی ایران. امنیت ملی، ۱۴(۵۹)، ۱۱۷-۱۵۴.
- محمدی ر. ا.، پروین خ.، و مومنی راد، ا. (۱۴۰۳). بررسی منشا و علل ترک فعل مدیران دولتی و آثار آن بر شفافیت و سلامت اداری. دانشنامه فقه و حقوق تطبیقی، ۲(۲)، ۱۳۷-۱۵۲.
- doi.org/10.61838/jecjl.۱۶۸
- محمدی، ع.، و نوروزی، ف. (۱۴۰۰). تحریم‌ها و دگردیسی فساد در اقتصاد ایران: تحلیل محتوای اسناد رسمی. فصلنامه پژوهش‌های امنیت اقتصادی، ۱۱(۲)، ۷۸-۱۰۲.
- مداح، مجید. (۱۴۰۴). رابطه بین تحریم‌های اقتصادی، فساد و کیفیت محیط زیست. مطالعات اقتصاد بخش عمومی ۴(۲)، ۳۴۷-۳۷۴. doi: 10.22126/pse.2025.11580.1175
- منصوری، س. ا. (۱۴۰۳). بررسی تأثیر تحریم‌ها بر رابطه علی بین فساد، نابرابری درآمدی و فقر در ایران با استفاده از روش‌های اقتصادسنجی مدرن. فصلنامه علمی پژوهشی اقتصاد مقداری، ۲۱(۱)، ۲۰۱-۱۷۷. doi: 10.22055/jqe.2024.43224.2544
- Abdollahkhāni, Z. (2023). Analysis of the consequences of sanctions on economic corruption in sanctioned countries. *National Security Observer*, 137, 47-56. (In Persian)
- Acemoglu, D., & Robinson, J. A. (2012). *Why nations fail: The origins of power, prosperity, and poverty*. Crown Business.
- Alizadeh, F., Feizi, M., Hasanzadeh, M., & Ahmadi, M. (2024). Presenting an indigenous model for corruption prevention in Iran's public sector. *National Security*, 14(54), 117-154. (In Persian)
- Andersson, S., & Heywood, P. M. (2021). *The politics of perception: Corruption, human dignity, and the rise of populism*. Cambridge University Press.
- Arab Māzār, A., & Fallāhati, A. (2022). Sanctions, rent, and corruption: Analysis of a vicious cycle in Iran's economy. *Quarterly Journal of Plan and Budget*, 27(3), 185-210. (In Persian)
- Asadi, M., Mohammadi, A., & Razavi, H. (2022). Passive corruption: A silent threat to economic security. *Quarterly Journal of Economic Security Studies*, 12(3), 45-67. (In Persian)
- Bader, J., & Daxecker, U. (2022). The economic consequences of international sanctions: A research synthesis. *World Development*, 149, 105689. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2021.105689>
- Becker, G. S. (1968). Crime and punishment: An economic approach. *Journal of Political Economy*, 76(2), 169-217.
- Creswell, J. W. (2014). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (4th ed.). Sage Publications.
- Dreher, A., Lang, V., & Rosendorff, B. P. (2020). The political economy of sanctions and corruption. *Journal of Comparative Economics*, 48(2), 355-371. <https://doi.org/10.1016/j.jce.2019.10.004>
- Ebrahimi, Sh., & Safaee Atashgah, H. (2015). The legislator's approach to crime prevention in the Law on Improving the Health of the Administrative System and Combating Corruption. *Journal of Criminal Law Research*, 6(2), 7-31.
- Esmaili, A., Jamshidi Rad, M. S., Sheibani Far, M. H., & Sadri, S. M. (2022). Analysis of judicial evolution and prevention of economic corruption (The second step of the revolution). *Contemporary Iranian State Studies*, 8(1), 133-163. (In Persian)

- Fazekas, M., & Kocsis, G. (2020). Uncovering high-level corruption: Cross-national objective corruption risk indicators using public procurement data. *British Journal of Political Science*, 50(1), 155-164. <https://doi.org/10.1017/S0007123417000461>
- Kaufmann, D., & Vicente, P. C. (2011). Legal corruption. *Economics & Politics*, 23(2), 195-219. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0343.2010.00377.x>
- Krueger, A. O. (1974). The political economy of the rent-seeking society. *American Economic Review*, 64(3), 291-303.
- Kuckartz, U., & Rädiker, S. (2019). Analyzing qualitative data with MAXQDA: Text, audio, and video. Springer.
- Lambsdorff, J. G. (2007). The institutional economics of corruption and reform: Theory, evidence, and policy. Cambridge University Press.
- Lambsdorff, J. G. (2022). The new institutional economics of corruption. Routledge.
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). Naturalistic inquiry. Sage Publications.
- Madāh, M. (2025). The triple relationship between economic sanctions, corruption, and environmental quality: Evidence from panel data. *Public Sector Economics Studies*, 1(2), 199-216. (In Persian)
- Mansouri, S. A. (2024). Investigating the impact of sanctions on the causal relationship between corruption, income inequality, and poverty in Iran using modern econometric methods. *Quarterly Journal of Quantitative Economics (Scientific-Research)*, 21(1), 177-201. (In Persian)
- Markaz-e Pajuhesh-hā-ye Majles-e Shorā-ye Eslāmi (Parliamentary Research Center of the Islamic Consultative Assembly). (2022). Investigating the institutions responsible for combating corruption in the Islamic Republic (1): Institutional mapping. Tehran: Parliamentary Research Center of the Islamic Consultative Assembly. (In Persian)
- Mauro, P. (1995). Corruption and growth. *The Quarterly Journal of Economics*, 110(3), 681-712. <https://doi.org/10.2307/2118402>
- Mohammadi, A., & Norouzi, F. (2021). Sanctions and the metamorphosis of corruption in Iran's economy: A content analysis of official documents. *Quarterly Journal of Economic Security Research*, 11(2), 78-102.. (In Persian)
- Mohammadi, R. A., Parvin, K., & Momeni Rad, A. (2024). Investigating the origin and causes of omission by government managers and its effects on transparency and administrative health. *Journal of Encyclopedia of Jurisprudence and Comparative Law*, 2(2), 137-152. <https://doi.org/10.61838/jecjl.168>. (In Persian)
- Mungiu-Pippidi, A. (2020). The quest for good governance: How societies develop control of corruption. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781108560815>
- Neuenkirch, M., & Neumeier, F. (2015). The impact of UN and US economic sanctions on GDP growth. *European Journal of Political Economy*, 40, 110-125. <https://doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2015.09.001>
- North, D. C. (1990). Institutions, institutional change and economic performance. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511808678>
- Polterovich, V. M. (2006). Institutional traps and economic reforms. *Economics Education and Research Consortium Working Paper Series*, No. 52.
- Rose-Ackerman, S., & Palifka, B. J. (2016). Corruption and government: Causes, consequences, and reform (2nd ed.). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139962933>
- Saunders, M., Lewis, P., & Thornhill, A. (2019). Research methods for business students (8th ed.). Pearson.
- Shleifer, A., & Vishny, R. W. (1993). Corruption. *The Quarterly Journal of Economics*, 108(3), 599-617. <https://doi.org/10.2307/2118402>
- Strauss, A., & Corbin, J. (1998). Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory (2nd ed.). Sage Publications.
- Transparencia Venezuela. (2026). From sanctions evasion to money laundering: The network of Venezuelan oil trade (2019-2025). Caracas: Transparencia Venezuela.
- Transparency International. (2023). Corruption Perceptions Index 2022. Berlin: Transparency International. <https://www.transparency.org/en/cpi/2022>

- Transparency International. (2024). Corruption Perceptions Index 2023. Berlin: Transparency International. <https://www.transparency.org/en/cpi/2024>
- Tullock, G. (1967). The welfare costs of tariffs, monopolies, and theft. *Western Economic Journal*, 5(3), 224-232.
- UN guide for Anti-corruption polices. (2003). United Nations Office on Drugs and Crime.
- World Bank. (2023). World Development Report 2023: Migrants, Refugees, and Societies. Washington, DC: The World Bank. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/39776>
- Zarandi, S., & Vaezi, R. (2019). A comprehensive model for combating administrative corruption based on Iran's indigenous environment. *Public Management Research*, 12(45), 85-108. doi: 10.22111/jmr.2019.5141. (In Persian)